

Russen tussen hemel & aarde

Mikhail Ippolitov Ivanov

Nikolaj Rimski Korsakov

Sergei Rachmaninov

Modest Moessorgski

De leden van het Hexagon Ensemble hebben een sterke band met het Russische repertoire. Dit resulteerde jaren geleden al in het ontstaan van de cd 'The Russian Connection'. Maar ook de concertreizen naar Moskou en Bashkortostan in 2014 en 2015 spelen hier uiteraard een grote rol in. In dit programma werken van Mikhail Ippolitov-Ivanov, Nikolaj Rimski-Korsakov, Sergei Rachmaninov en Modest Moessorgski.

Programma

Mikhail Ippolitov-Ivanov (1872-1956)

Een avond in Georgië (1926)

fluit-hobo-klarinet-fagot-piano

Nikolaj Rimski-Korsakov (1844-1908)

Kwintet in Bes groot opus posth. (1876)

-Allegro con brio

-Andante

-Rondo, allegretto

fluit-klarinet-fagot-hoorn-piano

Pauze

Sergei Rachmaninov (1873-1943)

Uit de Chrysostomos liturgie opus 31: Dostojno jest (1910) Arr. Christiaan Boers

fluit-hobo-klarinet-fagot-hoorn

Modest Moessorgski (1836-1881)

Schilderijen van een tentoonstelling (1874) Arr. Kees Olthuis

Promenade – Gnomus – Promenade -Il vecchio castello – Promenade – Tuilerieën - Bydlo- Promenade - Ballet van de kuikens in de dop - Samuel Goldenberg en Schmuyle – Promenade - De markt van Limoges - Catacombae - Cum mortuis in lingua mortua - De hut op kippenpoten (Baba-Yaga) - De grote poort van Kiev

fluit-hobo-klarinet-fagot-hoorn-piano

Programmatoelichting

Eén Russische traditie in twee generaties Russische componisten.

Het Kwintet in Bes van **Nikolaj Rimski-Korsakov** past nog helemaal in het Rusland van 'vadertje tsaar' net als het meesterwerk 'Schilderijen van een tentoonstelling' van Moessorgski en 'Dostojno jest' van Rachmaninov. Alleen het werk van Ippolitov-Ivanov werd gecomponeerd in de eerste decennia van het Sovjet-bewind

Het werk van Rimski-Korsakov valt in verschillende perioden uiteen. In de jaren vóór 1873 legde hij zich vooral toe op het schrijven van symfonische muziek. Rond 1878 begon hij met het componeren van een indrukwekkende reeks opera's. De vijf jaren daartussen leverden weinig meer op dan enkele pianowerken, een strijksextet en het kwintet dat in dit programma te beluisteren is. Het openingsdeel valt met de deur in huis door de krachtig ritmische beweging die je gelijk pakt, gevolgd door een tweede vloeiender thema. Het middendeel wordt door de hoorn ingezet met een solo, die door de andere blazers wordt overgenomen. Halverwege het langzame deel is een fugato

voor de blazers. Net als met de fuga's voor piano uit dezelfde tijd wilde Rimski hiermee wellicht zijn vakmanschap tonen. Hij was er in elk geval zo tevreden over dat hij deze passages met nadruk in zijn memoires noemt. Met een vrolijkheid die herinnert aan het openingsdeel gaat de dartele beweging van het Rondo van start. Elk van de musici, behalve de fagottist, krijgt in dit deel de kans te schitteren in vier korte soli, die van elkaar gescheiden zijn door arpeggio's in de piano.

In de tijd waarin Rimski werkte aan het kwintet publiceerde hij twee bundels met Russische volksliederen. Folkloristische kleuren zouden één van de opvallendste kenmerken van zijn werk worden. Juist in de tijd waarin Rimski hiermee sterk bezig was, kreeg hij **Michael Ippolitov-Ivanov** als compositie leerling. Na zijn studietijd werkte Ippolitov-Ivanov een tijd in Georgië, waar hij zijn kennis van de volksmuziek verdiepte. 'Een avond in Georgië' is een werk vol typisch Russische weemoed, opgeroepen door de herinnering aan een mooie zomeravond. De melancholie is mooi uitgewerkt in de hobo-solo, die ondersteund wordt door begeleidingsfiguren van de overige instrumenten. Halverwege het werk wordt de stemming verlevendigd door een dansant element dat herinnert aan Borodin en Rimski-Korsakov. Hierna keert de rust terug en wordt de hobo-solo hervat.

De Chrysostomos-liturgie wordt in de Russisch-orthodoxe religie omschreven als 'tijd en de wereld overstijgend'; aan alle delen uit de liturgie, ingetogen of uitbundig, wordt een symbolische waarde toegekend. Johannes Chrysostomos leefde in de 4^e/5^e eeuw en is een van de meest vereerde heiligen van de Russisch-orthodoxe kerk. **Rachmaninov's** 'Liturgie' weerspiegelt de stijl van de orthodoxe kerkmuziek. Toch wees de Russisch-orthodoxe kerk dit indrukwekkende werk af en raakte het uiteindelijk in de vergetelheid. Pas decennia later werd het gereconstrueerd aan de hand van archiefstukken en vocale partijen uit een klooster in New York.

Достојно естъ (Dostojno est) maakt deel uit van het eucharistisch gebed, waarin het begrip 'waardig' in allerlei facetten een rol speelt. 'O waarlijk passend is het U zalig te prijzen o Moeder Gods'. In dit onderdeel staat de verering van de moeder Gods centraal (Theotokos). Het 'Dostojno est' klinkt in dit programma in een prachtige bewerking voor de vijf blazers van het Hexagon Ensemble van de hand van Hexagon-hoornist Christiaan Boers.

Moessorgski schreef het werk 'Schilderijen van een tentoonstelling', bestaande uit 16 stukken voor piano, naar aanleiding van een bezoek op 23 juni 1874 aan een tentoonstelling van het werk van Viktor Hartmann, door zijn vrienden ingericht ter nagedachtenis aan diens overlijden in 1873. Moessorgski was goed bevriend geweest met Hartmann. Met de groep vrienden streefden ze naar een pure Russische kunst, een kunst zonder Westerse invloeden. Het Hexagon Ensemble speelt dit meesterwerk in een arrangement van Kees Olthuis. Hij gebruikte de oorspronkelijke pianoversie als vertrekpunt hiervoor en niet bijvoorbeeld de overbekende orkestratie van Ravel.

1 Promenade

De wandelingen tussen de schilderijen zijn gebaseerd op een Russisch thema, in modo russo. De promenade is als leidmotief gebruikt en geeft eenheid aan de serie losse stukken.

2 Gnomus

Een kreupele gnom die grotesk loopt. De titel verwijst naar een tekening van een notenkraker die uitgesneden is in de vorm van een gnom. De noot wordt gekraakt in een kop met twee enorme kaken. De handvatten vormen zijn lange benen.

3 Promenade

4 Il vecchio castello

Een oud kasteel waar 's nachts een minstreel een lied zingt. rdt of het lied van de minstreel Italiaans of Russisch is.

5 Promenade

6 Tuilerieën

De geluiden van de spelende kinderen in de tuinen klinken in de muziek door

7 Bydło

Het thema is hier de draaiende zware wielen van de Poolse ossenwagen. Een sterk geaccentueerde puls is hoorbaar in de muziek (naderbijkomend en weer verdwijnend in de verte).

8 Promenade

9 Ballet van de kuikens in de dop

Een van de opvallendste stukken: het kuikenballet. Hier hoor je de kuikens in de dop een ballet uitvoeren.

10 Samuel Goldenberg en Schmuyle

Een ruzie tussen een rijke en een arme Poolse jood. Een parodiestuk met Joodse en Poolse thema's.

11 Promenade

12 De markt van Limoges

In dit stuk zijn de ruziënde marktvrouwen te horen op het marktplein van het Zuid-Franse stadje Limoges.

13 Catacombae (Sepulcrum Romanum)

De catacomben van Parijs worden verkend met een lamp.

14 Cum mortuis in lingua mortua

De doden, de skeletten, worden aangesproken met de lingua mortua: met de dode taal. Het is een ode aan de net overleden Hartmann. Een halo van hoge zachte tremolo-tonen omstraalt de donkere melodie.

15 De hut op kippenpoten (Baba-Yaga)

De hut van Baba-Yaga is een Russisch sprookje over een heks die in een hut op kippenpoten woont en die kinderen lokt om die op te eten.

16 De grote poort van Kiev

De poort die Hartmann had ontworpen voor een wedstrijd. De Poort van Kiev is echter nooit gerealiseerd: Als de poort gebouwd zou worden, zou hij meteen verzakken. Moessorgski verbeeldt een heilige processie met klaterende cimbale, klokgelui (klokken ziet men veel weergegeven in Russische muziek) en zingende priesters. Naast het promenadethema verschijnen twee Russische melodieën: een krachtige en een zachte hymne-achtige. Het einde klinkt groots en vol en onderstreept de Russische trots.